

ਦੂਸਰਾ ਸ੍ਰਾਮਣ ਪੁਰਵਿਕਾ ਅਧਿਐਨ

ਜੋ ਸਾਧੂ ਕਾਮ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਖੋਟੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਚਰਿੱਤਰ (ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ) ਦਾ ਕਿ ਪਾਲਨ ਕਰੇਗਾ ? ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।) ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵਸ, ਹੋਲੇ ਕਪੜੇ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਗਹਿਣਿਆਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਮੰਜਾਂ, ਬਿਸਤਰਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਜੋ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਸ ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਉਹ ਸਾਧੂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ । ॥੧-੨॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮਨੋਹਰ, ਮਨ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੈ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ ਤਿਆਗੀ (ਸਾਧੂ) ਹੈ । ॥੩॥

ਸਮਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਧਿਆਨ ਸਮੇਂ ਸੋਚੇ ਕਿ ਇਹ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ । ॥੪॥

ਭਗਵਾਨ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ “ਹੇ ਸਾਧੂਓ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸੁਖ ਹੋਣ ਦੀ ਇਛਾ ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਤਾਪਨਾ ਲਵੇ ਭਾਵ ਗਰਮ ਸ਼ਿਲਾ ਜਾਂ ਰੇਤ ਤੇ ਸੋਵੇ, ਸਕੁਮਾਰਤਾ (ਕੋਮਲਤਾ) ਵਿਸ਼ੈ ਵਾਸਾਨਾਵਾ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵੇ, ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਗ ਨੂੰ ਡਡ ਦੇਵੇ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋਗੇ । ॥੫॥

ਆਪਣੀ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਸਮਦਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਜਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਮਨ, ਪਹਿਲਾ ਭੋਗੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਜੇ ਸੰਜਮ ਰੂਪੀ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੇ “ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ” ਆਦਿ ਵਿਚਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੇ। ॥੪॥

ਅੰਗਧਨ ਨਾਮ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੱਪ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਆਸਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਲ-ਜਾਨਾ ਸਵਿਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਗਲੇ ਹੋਏ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੀਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ॥੬॥^੧

“ਹੇ ਯਾਂਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਵਾਲੇ ! ਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤੈਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਈ ਉਲਟੀ ਕੀਤੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਮੌਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ॥੭॥

“ਮੈਂ ਰਾਜਮਤੀ ਭੋਜਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਰਥਨੰਮੀ ਅੰਧਕ ਵਰਿਸਣੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈਂ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਗੰਧਨ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾ ਬਨਿਏ। ਤੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰ ਕਰਕੇ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰ”। ॥੮॥

“ਜੇ ਤੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੇਗਾ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਚਿਤ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਝੁਲਦੇ ਤਟ ਨਾਂ ਦੇ ਬੁਟੇ ਵਰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ॥੯॥

ਉਸ ਸੰਜਮੀ ਰਾਜਮਤੀ ਦੇ ਮਿਠੇ ਅਤੇ ਸਾਰ ਭਰਪੂਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਥਨੇਮਿ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਅਕੁੰਝ ਲਗਨ ਤੇ ਹਾਥੀ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ॥੧੦॥

ਬੁੱਧੀਮਾਨ, ਪੰਡਤ ਅਤੇ ਪਾਪ ਮੁਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਰੱਖਨੇਮੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ॥੧੧॥

੧. ਇਹ ਗਾਥਾ ਸ਼੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਟਿਪਣੀ ਸ਼ਲੋਕ ਦੋ ਤੋਂ ਦੋ:

ਰਖਨੇਮਿ ਭਗਵਾਨ ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮਿ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੀ । ਰਾਜੂਲ ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗੇਤਰ ਸੀ । ਜਦ ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮਿ ਦੀ ਬਾਰਾਤ ਰਾਜੂਲ ਦੇ ਘਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ, ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮੀ ਨੇ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਬਾੜੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਵੇਖਿਆ। ਸਾਰਥੀ ਤੋਂ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਸੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਲਈ ਮਾਰੇ ਜਾਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲਗਨ ਤੇ ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮਿ ਨੇ ਬਰਾਤ ਵਾਪਸ ਮੌਜ਼ਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਸੰਜਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੱਪ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਖਨੇਮਿ ਅਤੇ ਰਾਜੂਲ ਨੇ ਵੀ ਸੰਜਮ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ।

ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਜੂਲ ਭਗਵਾਨ ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਰਨਾਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਆ ਗਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਧਵੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘਬਰਾਹਟ ਫੈਲ ਗਈ। ਸਾਧਵੀਆਂ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਲੇ ਲਈ। ਰਾਜੂਲ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ

ਸਰਨ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਹਨੇਰੀ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਏਕਾਂਤ ਸਮਝ ਕੇ ਅਪਣੇ ਗਿਲੇ ਕਪੜੇ ਸੁਕਾਉਣ ਲਈ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਸੁਕਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਇਸੇ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਰਖਨੇਮਿ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਤੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਨਗਨ ਸਾਧਵੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜੂਲ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਅਰਿਸ਼ਟਨੇਮਿ ਦੀ ਮੰਗੇਤਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਾਧਵੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਜਾਗ ਪਈ।

ਇਧਰ ਸਾਧਵੀ ਰਾਜੂਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਗਿੱਲੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਢਕ ਲਿਆ। ਪਰ ਰਖਨੇਮਿ ਤੇ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੂਲ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੇ। ਸਾਧਵੀ ਰਾਜੂਲ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਨ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਭੂਤ ਉਤਾਰਨ ਲਈ, ਇਕ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਉਲਟੀ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਉਲਟੀ ਵਾਲਾ ਬਰਤਨ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਰਾਜੂਲ ਨੇ ਜੋ ਫਿਟਕਾਰ ਉਸ ਰਖਨੇਮਿ ਭਟਕੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਲਗਾਈ, ਉਸੇ ਦਾ ਵਰਨਣ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।